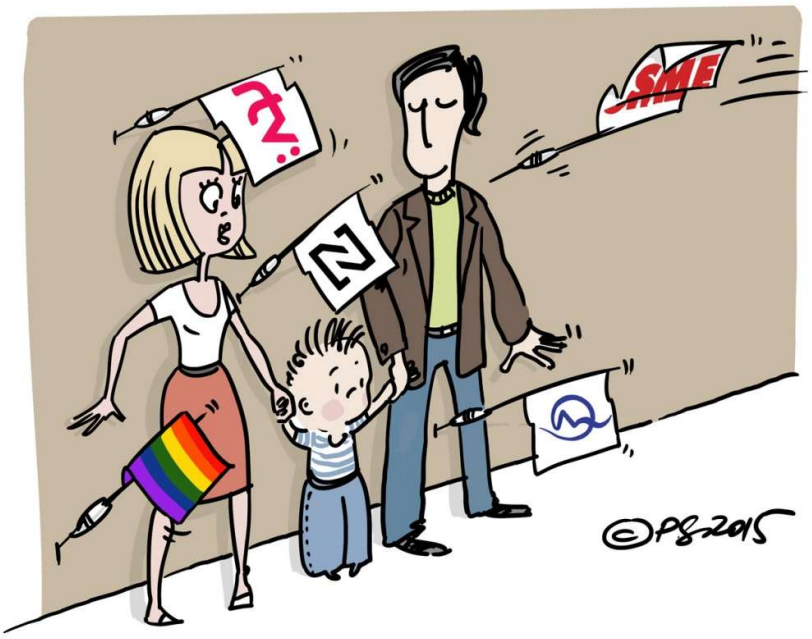
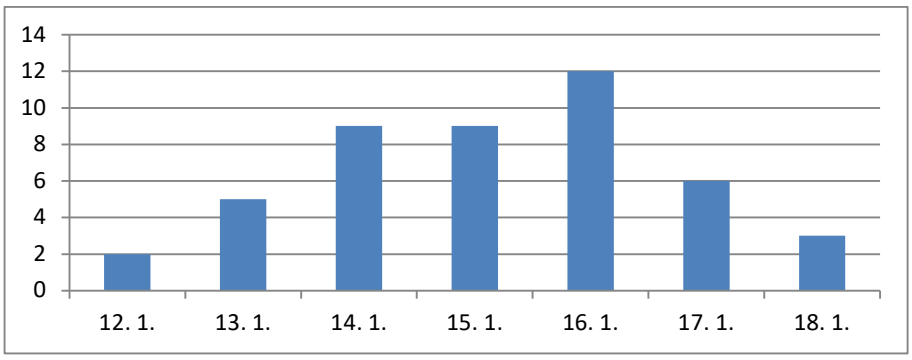
Referendum: analýza mediálneho diskurzu 1

Pri citlivých témach zvyknú médiá čeliť zo strany tých, pre ktorých je konkrétna téma citlivá, obvineniam zo zaujatosti. Blížiace sa referendum nie je výnimkou. Mediálny diskurz v týždni od pondelka 12. januára do nedele 18. januára sme preto podrobili obsahovej analýze. Sledovali sme náboj publikovaných textov (pozitívny, negatívny, neutrálny), ich tému a argumentačný základ. Do vzorky sme vybrali printové a internetové médiá SME, Pravda, N, Týždeň, Postoy a Jetotak.

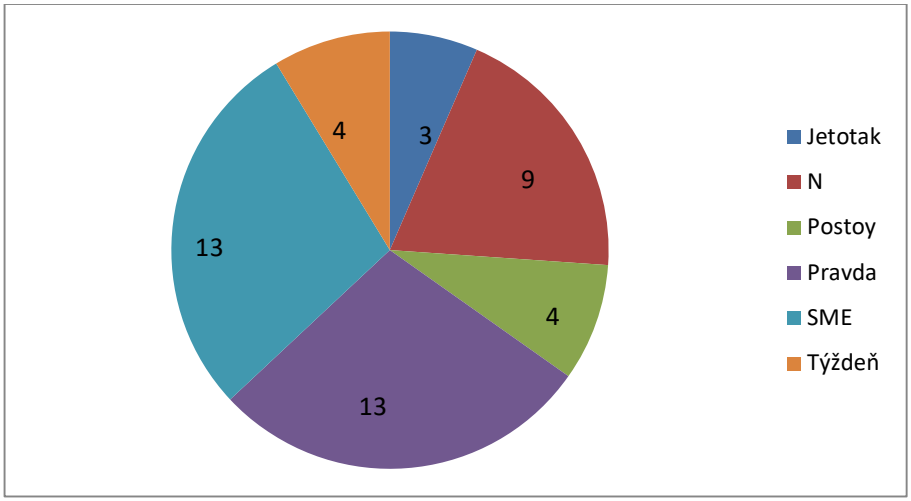
V sledovanom čase bolo v daných médiách publikovaných spolu 46 textov. Vývoj počtu príspevkov v závislosti od času má „klobúkový“ priebeh: najviac textov priniesol stred týždňa, s vrcholom v piatok.

Graf č. 1: Počet textov v jednotlivých dňoch

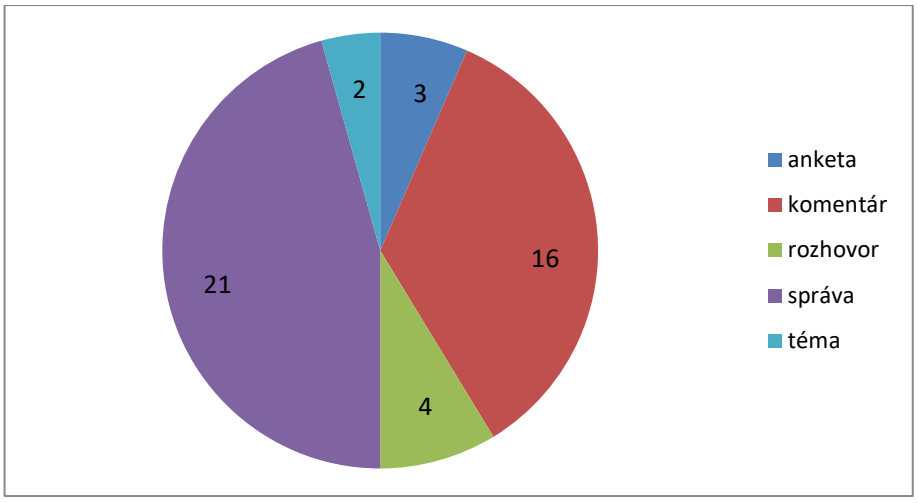
Spomedzi sledovaných médií boli v danom týždni najaktívnejšie denníky SME a Pravda, za nimi Denník N, čo je v porovnaní s webmi vzhľadom na periodicitu prirodzené.

Graf č. 2: Počet textov v jednotlivých médiách

Z hľadiska žánru jednoznačne dominovali správy, pričom takmer polovicu z nich (9 z 21) tvorili agentúrne rozšírené správy, zvyšok boli autorské rozšírené správy. Komentárov sme narátali pomerne veľa – vďaka zjednodušenému označovaniu názorových textov týmto názvom. Spomedzi 16 „komentárov“ bolo tých klasických menej ako polovica (sedem). Zvyšok tvorili beletrizované publicistické texty: štyri eseje, tri glosy, fejtón a stĺpček.

Graf č. 3: Počet textov podľa žánrov

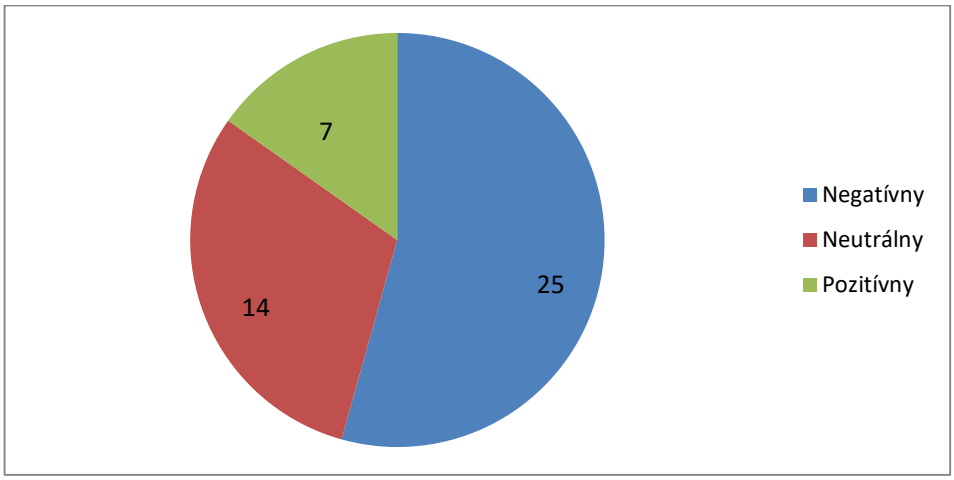

Náboj sme určovali na základe celkového vyznenia textov. Pýtali sme sa pritom, aký postoj zaujíma autor voči referendu, teda voči jeho potrebe ako takej, voči jednotlivým referendovým otázkam, voči jeho iniciátorom a propagátorom a pod. Väčšinu textov sme kvalifikovali ako negatívne naladených (54 %), pozitívny náboj mala šestina textov (15 %).

V súvislosti s nábojom sa žiada poznámka k poskytovaniu priestoru obom názorovým protistranám. Zaznamenávali sme aj tento znak textov, neukázal sa však ako výpovedný. Žiaden spravodajský text

nezabudol venovať slovo aj druhej strane. Zaujímavejší by mohol byť rozbor rozsahu jednotlivých výpovedí (ktoré boli v niektorých prípadoch veľmi nepomerné), oveľa dôležitejšie je však to, čo sa cituje, akým spôsobom, akým tónom, v akom kontexte, na akom mieste. Preto sme sa koncentrovali na celkové vyznenie textov, nie na ich formálne znaky.

Graf č. 4: Náboj textov

Ako neutrálne sme hodnotili ankety a rozhovory, kde sa buď dal priestor dvom rozličným názorom (séria ankiet Denníka N, ktorý vždy oslovil dvojicu osobností), alebo kde novinár prezentoval jeden názor a jeho respondent opačný. Spomedzi správ boli neutrálnejšie ladené tie agentúrne.

Tab. č. 1: Vzťah náboja a žánrov

Náboj	anketa	komentár	rozhovor	správa (agentúrna)	správa (autorská)	téma	Celkový súčet
Negatívny	33%	75%	0%	44%	50%	100%	54%
Neutrálny	67%	0%	75%	56%	33%	0%	30%
Pozitívny	0%	25%	25%	0%	17%	0%	15%
Celkový súčet	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Jednoznačne negatívne sa k referendu postavil portál Jetotak, jednoznačne pozitívne portál Postoy. Úplne rovnocenný priestor obom názorovým pólom venoval Týždeň. V denníkoch sme jediný pozitívny príspevok zaznamenali v SME (komentár Juraja Hrabka, ktorý kritizoval médiá za neodvysielanie reklamných šotov Aliancie za rodinu). Navyšší (85-percentný) podiel negatívnych príspevkov sme zaznamenali v Pravde; najvyšší (dvojtretinový) podiel neutrálnych príspevkov v Denníku N.

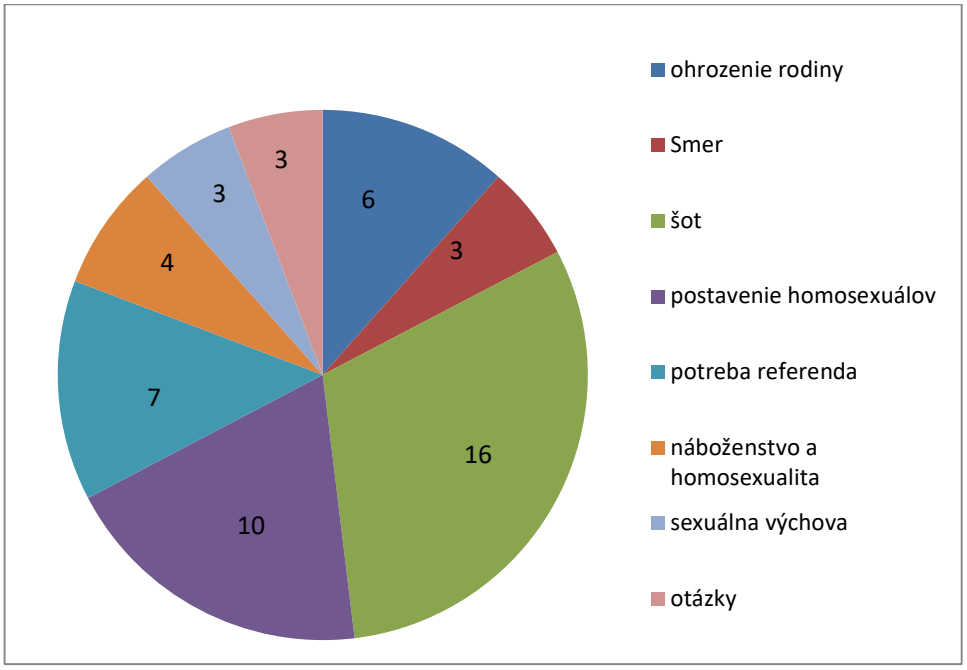
Tab. č. 2: Vzťah náboja a médií

Náboj	Jetotak	N	Postoy	Pravda	SME	Týždeň	Celkový súčet
Negatívny	100%	33%	0%	85%	46%	50%	54%
Neutrálny	0%	67%	0%	15%	46%	0%	30%
Pozitívny	0%	0%	100%	0%	8%	50%	15%
Celkový súčet	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Tematicky v sledovanom týždni jednoznačne dominovalo nezverejnenie reklamného šotu Aliancie za rodinu troma najsledovanejšími televíziami (Markíza, RTVS, Joj). Aspoň v troch textoch sme ešte našli témy (v tomto poradí podľa výskytu):

- postavenie homosexuálov v spoločnosti (miera ich akceptácie, diskriminácia menšín, osobný vzťah oslovených osobností k homosexuálom, projekty na ich podporu),
- potreba referenda vôbec (postoj oslovených osobností k potrebe referenda, význam témy referenda v porovnaní s inými problémami spoločnosti, jeho načasovanie),
- ohrozenia rodiny (čo dnes ohrozuje tradičnú rodinu: demografický vývoj, kríza vzťahov, nevera v manželstvách, degradovanie manželstva a pod.),
- vzťah kresťanstva voči homosexualite (kresťanský fundamentalizmus, cirkevné zásady a interpretácie),
- nejednoznačný postoj Smeru k referendu,
- sexuálna výchova (jej aktuálny stav na Slovensku, názory na ňu),
- jednotlivé referendové otázky (ich profesionalita, kvalita, obsah).

Graf č. 5: Tematické kategórie

Okrem týchto ôsmich najčastejších tém sme zaznamenali ešte desať minoritných: pätoro z nich sa vyskytlo po dvakrát a pätoro raz. Dvakrát sa písalo o návšteve organizátorky podobného referenda v Chorvátsku Željky Markić, o potenciálnych politických ambíciách hovorcu Aliancie za rodinu Antona Chromíka, o konzervativizme ako takom, o LGBTI aktivizme a o kampani iniciátorov referenda. Raz si sledované médiá všimli odstránenie profilu aliancie z darcovského webu SME dakujeme.sk, adopcie homosexuálmi, trojkráľový pastiersky list gréckokatolíckeho arcibiskupa Jána Babjaka, vymenovanie Ústrednej referendovej komisie a problematiku účasti na referende.

V každom texte s pozitívnym alebo negatívnym nábojom (v neutrálnych to nemalo význam) sme zároveň sledovali jeho argumentačné zázemie, teda akési východisko, na ktorom autor buduje prezentovaný názor. Podobne ako pri témach, aj argumentov sa mohlo v jednom texte vyskytovať viacero.

Najsilnejším presvedčením, na ktorom stáli negatívne názory na referendum a súvisiace témy (takmer štvrtina textov), sa ukázal byť odpor voči nanucovaniu morálnych zásad zhora. Môžeme hovoriť až o strachu z extrémneho konzervativizmu. Autori z tejto skupiny volali po dialógu a diskusii, ohradzovali sa voči akémukoľvek zasahovaniu cirkvi do intimity človeka a bridilo sa im obmedzovanie osobných morálnych rozhodnutí z pozície nejakej autority.

Naopak, autori s pozitívnym vzťahom k referendu a jeho témam najčastejšie argumentovali tým, že súčasnú spoločnosť masívne manipulujú elity a médiá a tomuto tlaku sa treba demokraticky vzoprieť. Poukazovali na kamuflované ideologické pozície slovenských médií.

Pätina textov stála na presvedčení, že homosexualita a homosexuálne správanie sú úplne OK, rodinu nijako neohrozujú a homosexuálov treba v realizácii ich životného štýlu podporovať.

V súvislosti s týmto argumentom sa často vyskytoval ďalší: že súčasnú rodinu ohrozuje niečo úplne iné ako homosexuáli. Autori vyzývali pozrieť sa na situáciu realisticky, rodinu si zbytočne neidealizovať (lipnúť na ideálnych predstavách je smiešne a škodlivé), lebo život je o inom. V tejto súvislosti sa objavil aj názor, že sociálne otázky sú dôležitejšie ako tie, ktoré pretláča do pozornosti referendum.

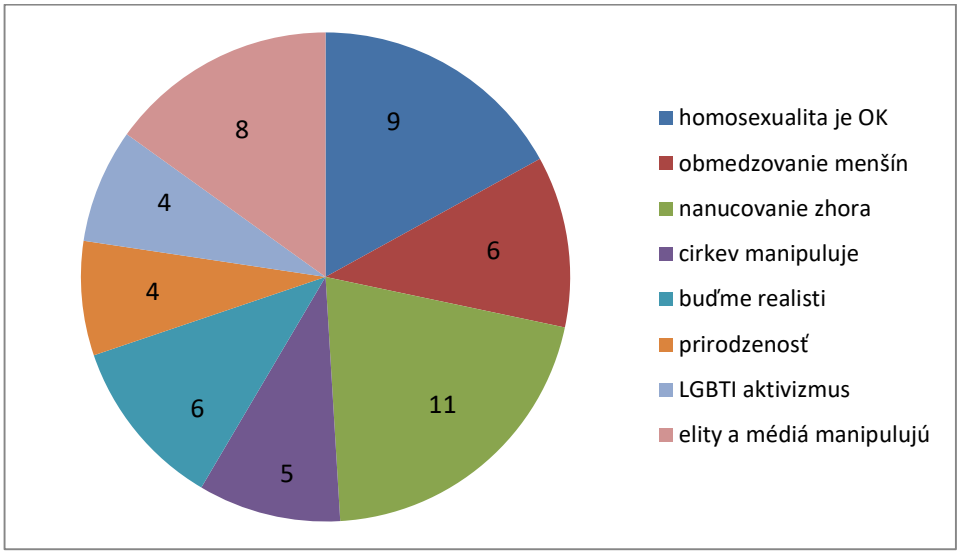
Rovnakú silu malo presvedčenie, že komunita LGBTI má status menšiny, že táto menšina je ohrozovaná a obmedzovaná vo svojich ľudských právach.

Viac ako 10 % autorov sa odvolávalo na určitú antipatiu voči cirkvi ako manipulátorke, ktorá situáciu dramatizuje a straší ľudí. Osobitne (ako názor s jedným výskytom) sme zaznamenali aj negatívny sentiment voči veriacim, ktorých autor označil za neschopných diskusie a nezmeniteľných.

Na chvoste argumentov s aspoň štyrmi výskytmi ostali dva, ktoré používala druhá strana. Jeden sa týkal LGBTI aktivizmu, ktorý podľa týchto autorov nezastupuje celú skupinu, ale len jej jednu hlučnú časť. Tá utláča jednotlivcov s iným názorom, a to aj jednotlivcov z vlastných radov. Nevyjadrí jasne svoje úmysly, čiže manipuluje. Antidiskriminačná agenda sa v jej podaní podľa týchto autorov zvrhla.

Druhá kľúčová argumentačná línia zástancov referenda stála na obhajobe prirodzenosti. Tá je podľa nich daná Autoritou, nemenná a snaha nevidieť ju škodí jednotlivcom a následne aj celej spoločnosti.

Graf č. 5: Argumentačné kategórie

Okrem týchto sme zaznamenali ďalších sedem menej využívaných argumentov. Trikrát sa v textoch vyskytlo presvedčenie, že objektivita znamená dať priestor dvom stranám, teda ak jedna strana z nejakých dôvodov priestor využiť nechce, nemôže ho dostať ani druhá strana; a že vývoj spoločnosti treba rešpektovať ako dobrý (toto referendum je krok späť, je protipokrokové a odporuje vyspelej demokracii). V súvislosti so sexuálnou výchovou stál v pozadí textov dvakrát názor, že škola napĺňa výchovné potreby detí lepšie ako rodičia. Raz sme zaznamenali argumenty, že médiá nie sú povinné robiť nič, čo nechcú, že homosexuálny spôsob života nie je OK a nie je správne ho podporovať; a že sexualita nie je podstatná pre šťastie človeka a má byť podriadená rozumu.

Malú záverečnú poznámku si zaslúži ešte lexika skúmaných textov. Odborníci zvyknú skúmať pri posudzovaní rozličných typov diskurzov pomenúvanie aktérov konkrétneho diania alebo iných relevantných javov či vecí. V našom prípade môže byť funkčné pozrieť sa na expresívne označenia zainteresovaných strán. Jednoznačne produktívnejší boli v tomto smere odporcovia referenda. Marián Repa v komentároch pre Pravdu hovoril o „spodných prúdoch, v ktorých sa mieša nacionalizmus s náboženskou intoleranciou“, o „fanatizme“ a „kresťanských puritánoch“. Výraz „fanatici“ použil v komentári pre Pravdu aj Peter Javůrek. Zuska Kepplová oživila svoju esej mierne pejoratívnym označením „muži v sutanách“. Najtvorivejší však boli autori portálu Jetotak. Jeho šéfredaktor Michal Havran ml. vynašiel výraz „metafyzickí predátori“; Arpád Soltész častoval protistranu spojeniami „kresťanskí fundamentalisti“ a „neznášanliví zakomplexovaní chudáci“ a Peter F. ´Rius Jílek premenoval alianciu na „Iniciatívu za takzvanú tradičnú rodinu“, ktorú dobehne „závan vlastnej hlúposti“ a ktorej „ústny otvor sa vyvinul do zvrátenosti plnej nenávistných prdov“. Z druhej strany by nezaznelo nič podobného razenia, nebyť eseje Marka Hrubča na Postoyi, ktorý reagoval na „vnútorne nesúrodý pubertálny hate speech Michala Havrana“, pričom namiesto pojmov socializmus a liberalizmus zaviedol na účely svojho textu jednotný pojem „Havran“. Ten podľa neho „stelesňuje pozoruhodnú vnútorne nekonzistentnú kašu socializmu, liberalizmu a postmodernej rozorvanosti či vykoľajenosti – ktorá je typická pre ideovú výbavu človeka dneška, často s prímesou ezoteriky“.

Možno teda zhrnúť, že všetky skúmané médiá sú voči referendu nejako názorov vyhranené, pričom v sledovanom týždni ho okrem Postoya ani jedno neprezentovalo pozitívne. Vnútroredakčnej názorovej polemike dal priestor Týždeň a zľahka SME. Tematicky v danom období médiá najviac zaujalo odmietnutie reklamného šotu Aliancie za rodinu v televíziách. Predostreli sme aj kľúčové

argumentačné línie, ktoré otvárajú priestor na podrobnejšie analýzy jednotlivých presvedčení, napr. z hľadiska ich filozofických východísk, ich vnútornej konzistentnosti či miery ich zdieľania v spoločenskom povedomí.

Terézia Rončáková

Karikatúra: Peter Sedlák